

УДК 008(477.80-9 Гал)(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2024.2.15>

Андрій РОМАНЧУК

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (andriyromanchuk@gmail.com)

Andriy ROMANCHUK

third-level higher education applicant

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, St. 2, M. Krivonososa, Ternopil, Ukraine, 46027 (andriyromanchuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2692-7271>

КУЛЬТУРНИЦЬКА ПРАЦЯ ТИТА РЕВАКОВИЧА

Анотація. *Мета статті* – популяризація Титом Реваковичем української культури та свідомості, збереження традицій, сприяння духовному відродженню, підвищення рівня освіти та поширення знання про рідну мову та літературу, національну історію і мистецтво. *Методологія дослідження* культурницької праці Т. Реваковича базується на комплексному підході й передбачає використання таких дослідницьких методів: історико-біографічного – дослідження життя та діяльності у тогочасних суспільно-політичних умовах, формування його культурницької діяльності; порівняльного – вивчення та порівняння його культурницької праці з іншими відомими діячами українського національного відродження; контент-аналізу – передбачав вивчення творів, його внесок у літературну та публіцистичну спадщину; соціокультурний аналіз – висвітлення впливу культурницької праці Т. Реваковича на формування національної свідомості; документального – опрацювання архівних матеріалів, листування, мемуарів тощо, у яких висвітлено його зв'язки з НТШ, «Просвітою» та іншими українськими інституціями. **Наукова новизна.** У статті систематизовано культурницьку діяльність Т. Реваковича в контексті суспільно-політичних подій та українського культурно-просвітницького руху другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Розкрито значення його праць у поступі національної культури. Досліджено внесок Т. Реваковича у збереження самобутності і національної самосвідомості українства. Оцінено його вплив на розвиток культурницьких процесів окресленого періоду. **Висновки.** Висвітлено його і місце і роль в розвитку української культури другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Завдяки активній культурницькій праці Т. Ревакович зробив значний внесок у її збереження та поширення. Поєднував традиційні духовні цінності з культурно-просвітницькою діяльністю, популяризуючи українську культуру серед широкого загалу.

Ключові слова: Тит Ревакович, культурницька праця, народовці, національна свідомість, просвітницький рух.

CULTURAL WORK OF TITA REVAKOVYCH

Abstract. *The purpose of the article* is Tit Revakovich's popularization of Ukrainian culture and identity, preservation of traditions, promotion of spiritual revival, raising the level of education and spreading knowledge about the native language and literature, national history and art. **Research methodology** T. Revakovich's cultural work is based on complex methodology and involves the use of the following research methods: historical-biographical - research of life and activity in the social and political conditions of that time, the formation of his cultural activity; comparative – study and comparison of his cultural work with other famous figures of the Ukrainian national revival; content analysis – involved the study of works, their contribution to the literary and journalistic heritage; sociocultural analysis – highlighting the influence of T. Revakovich's cultural work on the formation of national consciousness; documentary – the processing of archival materials, correspondence, memoirs, etc., in which his connections with the National Academy of Sciences, «Prosvita» and other Ukrainian institutions are highlighted. **Scientific novelty.** The article systematizes the cultural activities of T. Revakovich in the context of social and political events and the Ukrainian cultural and educational

*movement of the second half of the 19th and early 20th centuries. The importance of his works in the progress of national culture is revealed. The contribution of T. Revakovich in preserving the identity and national self-awareness of Ukrainians is studied. Its influence on the development of cultural processes of the outlined period is evaluated. **Conclusions.** Its place and role in the development of Ukrainian culture in the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries are highlighted. Due to his active cultural work, T. Revakovich made a significant contribution to cultural preservation and dissemination. He combined traditional spiritual values with cultural and educational activities, popularizing Ukrainian culture among the general public.*

Key words: Tit Revakovich, cultural work, nationalists, national consciousness, educational movement.

Постановка наукової проблеми. Дослідження культурницької праці Т. Реваковича є актуальною і важливою науковою проблемою, що дозволяє глибше розкрити його роль в культурно-просвітницькому русі другої половини XIX – початку XX ст., становленні національної свідомості, збереженні та популяризації української культури. Основними аспектами наукової проблеми є аналіз його участі в народовецькому русі, функціонуванні «Просвіти», НТШ у складних історичних умовах того часу. Важливою складовою постановки наукової проблеми є необхідність популяризації його імені серед сучасного покоління українців, оцінка впливу на культурницьку працю в Галичині в контексті національного самозбереження і культурної ідентифікації.

Мета статті – популяризація Т. Реваковичем української культури та свідомості, збереження традицій, сприяння духовному відродженню, підвищення рівня освіти та поширення знання про рідну мову та літературу, національну історію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Т. Ревакович народився у 1846 р. в селі Кропивник на Дрогобиччині. Він закінчив Дрогобицьку гімназію. Упродовж 1887–1898 рр. працював юристом у Підбужі, а пізніше обіймав посаду судді. Був активним громадським діячем: членом-засновником НТШ, працював правничим дорадником товариства «Просвіта» у Львові, де також був його почесним членом. З 1914 р. очолював львівську філію «Просвіти». Голова «Товариства опіки для емігрантів імені Св. Рафаїла», яке опікувалося українською еміграцією в Бразилії (відозва «До відомости емігрантів руських», що їдуть до держави Парана в Бразилії» – примітка автора), співредактор газети «Зоря» (1888 р.) [1]. Випускник юридичного факультету Львівського університету, здобув популярність як суддя та відомий адвокат, а також став важливою фігурою в політичному житті Галичини від 1860-х років – до початку Великої війни [2, с. 323].

Його дослідження зробили значний внесок у вивчення цих постатей в українській культурі та літературі. Завдяки ініціативі та запрошенню Т. Реваковича на Дрогобиччину приїжджав Олександр Кониський – автор національного релігійного славня «Молитва за Україну» («Боже, великий, єдиний...»), що стало важливою подією для культурного життя регіону [1]. Доречно зауважити, що на похорон О. Кониського зі Львова надійшла телеграма такого змісту: «Просимо прийняти вирази щирого жалю з поводу смерти многозаслуженого покійника. Титко Ревакович з родиною» [3, с. 164].

Т. Ревакович у спогадах про М. Устияновича зазначав, що упродовж 1851–1870 рр. мав можливість регулярно бачитися з ним у Славську або у Волосянці [4, с. 671]. Доволі цікаву інформацію про родину Реваковичів подав науковець Василь Сокіл. Він зазначав, що з іменем отця Івана пов'язувалося заснування школи у селі Волосянці, читальні «Просвіти». Він контактував із Ф. Заревичем, М. Устияновичем, О. Кониським та іншими особами [4, с. 669].

Відвідування села Волосянці найчастіше пов'язувалося з впливовою місцевою родиною Реваковичів, яка користувалася авторитетом завдяки своїй національній свідомості, морально-етичним принципам і повазі з боку місцевого населення. Серед відомих особистостей, пов'язаних із селом, варто згадати Євгена Олесницького, який мав підтримку для реалізації своїх

передвиборних програм. Окрім того, деякі відвідувачі села мали наукові амбіції, зокрема, вони збирали матеріали для власних досліджень. Зокрема, Іван Верхратський та Зенон Кузеля були прикладами таких науковців, які активно фіксували дані для своїх наукових праць [5, с. 752].

Особливо важливою для Т. Реваковича була співпраця з Іваном Франком, пов'язана з журналом «Зоря», який виходив у Львові упродовж 1880–1897 рр. Важливу роль у його виданні відіграв І. Франко, який у 1883–1886 рр. був членом редакції, а з 1885 р. фактично її очолив. Його рішення активно брати участь у редакційній діяльності «Зорі» зумовлене відсутністю в Галичині періодичних видань, що відповідали б його світогляду. І. Франко шукав платформу для публікації своїх творів, а також намагався покращити матеріальне становище, яке на той час було непростим [6, с. 1268].

Важливу роль у формуванні правової свідомості та правової культури українців Галичини відіграли наукові розвідки, опубліковані українськими депутатами австрійського парламенту. Серед них особливе місце займав «Німецько-український правничий словник», виданий Костем Левицьким у 1893 р. Ця праця стала значущим внеском у правничу термінологію та практику, оскільки забезпечувала доступ українців до правничої інформації рідною мовою. Під час підготовки якого К. Левицький консультувався з Т. Реваковичем. Так, у листі від 28 грудня 1882 р. він зазначав, що словник міг би стати «постійним джерелом» для видання австрійських законів у руському перекладі, що було важливим для практичного використання русинами та відповідало вимогам розвитку української словесності [7, арк. 3].

У Галичині кінця XIX ст. була доволі складна ситуація, пов'язана з впливами москвофілів, які намагалися розколоти народовецький рух. Йдеться про безпідставне звинувачення джерел фінансування газети «Правда» польськими діячами. Насправді ж кошти для видання збиралися у Києві завдяки Володимиру Антоновичу, який також забезпечив одноразову фінансову підтримку «Руській історичній бібліотеці» в розмірі 100 рублів. Незважаючи на це, у суспільстві поширювалися негативні настрої, підсилені москвофільськими виданнями, які намагалися дискредитувати український рух, зображаючи його як «польську інтригу» [8, с. 47]. Ці підозри легко приймалися населенням, зважаючи на ворожість польської влади до вільного розвитку української культури в Галичині, поділу на «вечерничників» і «метників» (примітка автора – від назви видань «Вечерниці» і «Мета») [8, с. 47].

Москвофільство, яке домінувало серед священства в певні періоди, впливало на поведінку багатьох діячів української інтелігенції, зокрема й М. Устияновича. Він змушений був певною мірою адаптувати свою публічну поведінку аби уникнути конфліктів, викриття своїх національних переконань. З цієї причини М. Устиянович листувався офіційною мовою москвофільських кіл – так званим «язичієм», що викликало обурення його біографа Т. Реваковича [9, с. 44]. Вважаємо, що зазначена подвійність демонструвала складність позиції багатьох діячів тогочасної української інтелігенції, змушених маневрувати між зовнішнім тиском домінуючих течій і власними національними переконаннями.

Т. Ревакович у листі до О. Кониського від 28 квітня 1888 р. відображав важливі аспекти взаємозв'язку між галицькими народовцями та українським національним рухом на Наддніпрянщині. Він вважав, що серед освічених представників суспільства лише невелика частина ідентифікувала себе з національно свідомими «русинами», як-от: О. Кониський, О. Барвінський, І. Белей та декілька інших діячів, яких «...є, може, 100 в Галичині...». Більшість галицької інтелігенції, як і простолюди, на думку автора, не мали глибоких знань про українську історію, літературу, етнографію та географію. Вдома вони спілкувалися переважно польською, румунською, німецькою, угорською або «язичієм» [10, арк. 311–313].

У спогадах про Ф. Заревича, одного із зачинателів українського літературно-мистецького руху та української галицької періодики, Т. Ревакович зазначав, що граф Агенор Голуховський

фінансово підтримував газету «Русь» за рахунок урядових коштів, а не польських фінансів, як це могло здаватися. Ця заява свідчила про те, що газета мала певну офіційну підтримку з боку австрійської адміністрації [11, с. 241]. Редактори газети «Русь» намагалися вести видання в народному дусі, що відображало інтереси та проблеми українців. Проте їхні різкі статті, особливо ті, що були скеровані проти поляків, неодноразово призводили до конфіскації видання з боку влади. Незважаючи на такі виклики, народовецька спільнота не надала достатньої підтримки «Русі», що призвело до її закриття через рік після заснування.

Т. Ревакович, подібно до Ф. Заревича, входив до числа засновників «Просвіти». Він обіймав посаду правничого радника цієї установи та активно залучався до діяльності таких товариств, як «Руська Бесіда» та «Руська громада». Його участь у численних українських організаціях Галичини свідчила про вагомий внесок у розвиток культурного та суспільного життя українців [2, с. 323].

У серпні 1873 р. Михайло Драгоманов відвідав Львів, де мав можливість познайомитися з українськими діячами та взяти участь у дискусіях на тему національно-політичних і суспільних питань. Ці зустрічі дозволили йому сформулювати критичну думку про тогочасних галицьких русинів. М. Драгоманов дійшов висновку, що загалом вони були байдужими до ідей прогресу та проявляли певну пасивність. Він також відзначав, що з середовища духовенства та адвокатів виходять певні «хвороби» – поверхова балаканина і партійні розбіжності [12, с. 241]. Це судження М. Драгоманова відображало його розчарування обмеженістю суспільної активності та політичної зрілості місцевих інтелектуалів і еліт. Він бачив проблеми у відсутності глибокого розуміння та активного залучення до процесів соціальних і політичних змін. Його критика також вказувала на те, що еліта часто ставала жертвою внутрішніх розбіжностей і вузької дискусії, що заважало об'єднанню зусиль у боротьбі за національні інтереси.

Олександр Барвінський у «Споминах з мого життя» звертав увагу на складну ситуацію в церковних установах, зокрема в консисторіях. Він зазначав, що церковні посади в основному обіймали особи, неприхильні до культурного поступу українців. Це ускладнювало просування священників-народовців, навіть найбільш відданих і здібних на церковні посади, що могло б сприяти розвитку національної ідеї серед українського духовенства. О. Барвінський підкреслював, що саме через таку ситуацію він спілкувався з митрополитом Сильвестром Сембратовича щодо необхідності призначення на вакантні посади у Львівській митрополії священників, які підтримували б національні інтереси. Завдяки цьому, згодом до Львівської капітули введено отців Івана Чапельського і Теодора Пюрка [8, с. 243]. Окреслена ситуація свідчила про боротьбу за вплив у церковних колах, коли ієрархія часто виступала на перешкоді національним прагненням українців, але завдяки зусиллям народовців, поступово вдалося досягати змін на користь української національної ідеї.

Відомо, що А. Хамець активно займався питаннями, пов'язаними з церковними і громадськими справами, що відображено в його листуванні. У листі до А. Тележинського з Відня від 10 травня 1890 р. він висловлював зацікавленість у декількох важливих національно-релігійних питаннях. Зокрема, новин щодо «руської справи», підтримки окремих осіб на вакантні посади у Станіславській капітулі. Окремо йшлося про призначення судді Т. Реваковича радником, що свідчило про його інтерес до просування певних осіб на впливові посади, які могли б сприяти розвитку українських інтересів [8, с. 243].

Маємо приклад Костянтина Чеховича, єпископа Перемиської єпархії Греко-Католицької Церкви, двоюрідного брата Т. Реваковича по материнській лінії, Т. Реваковича, який був важливою фігурою в українському церковному та суспільному житті. Поділяв його переконання, будучи прихильником народовців. У період його правління особливу увагу приділяли призначенню на парафії свідомих українців, що відображало прагнення до розвитку національної

ідентичності та культури в умовах політичної і соціальної трансформації [13, с. 1483].

Висновки. Т. Ревакович, відомий український діяч, чия культурницька праця мала значний вплив на розвиток рідної мови та літератури, формування свідомості, збереження традицій. Діяльність Т. Реваковича була багатогранною та системною, що дозволяє розглядати його як одну з ключових постатей в історії української культури другої половини XIX – початку XX ст.

Література

1. Тит Ревакович. URL: <https://drohobychyna.com.ua/section/osobistosti/tit-revakovich/> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Набитович І. Короткі спомини Тита Реваковича про Федора Заревича. *Галичина*. 2022. № 1. С. 322–330.
3. Іваницька С. Постаць Олександра Кониського у публіцистиці Сергія Єфремова 1900–1919 років. *Сіверянський літопис*. 2015. № 4. С. 157–176.
4. Сокіл В. Священнича родина Реваковичів у Волосянці. *Народознавчі зошити*. 2014. № 4(118). С. 669–686.
5. Сокіл В. Бойківське село у фокусі помітних постатей. *Народознавчі зошити*. 2024. № 4(178). С. 752–768.
6. Сокіл В. Іван Франко і Тит Ревакович: маловідомі сторінки співпраці. *Народознавчі зошити*. 2016. № 6(132). С. 1268–1273.
7. Лист Є. Олесницького до Т. Реваковича, 2 грудня 1905 р. *ЦДІАЛ України*. Ф. 664. Оп. 1. Спр. 27. Арк. 3.
8. Барвінський О. Спомини з мого життя. Том другий. Частина третя та четверта. Нью-Йорк-Київ: Видавничий дім «Стилос», 2009. 1121 с.
9. Устиянович М. Поезії. Київ, 1987. 259 с.
10. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, м. Київ. Ф. 3. Од. зб. 1607, 705 арк.
11. Барвінський О. Історія української літератури: [в 2 ч.]. Львів: Накладом книгарні Наук. т-ва ім. Шевченка, 1920–1921. Ч. 2: Третя (народна) доба письменства. 1921. 429 с.
12. Барвінський А. М. Драгоманів про становище львівської «Правди» і галицьке москвофільство та про автономію України. Львів: б. в., 1927. С. 241–247.
13. Сокіл В. Листування двоюрідних братів – єпископа Костянтина Чеховича та судового надрадника Тита Реваковича. *Народознавчі зошити*. 2017. № 6 (138). С. 1483–1495.

Referenses

1. Tyt Revakovich [Tit Revakovich]. Retrieved from <https://drohobychyna.com.ua/section/osobistosti/tit-revakovich/> (data zvernennia: 10.10.2024).
2. Nabytovych, I. (2022). Korotki spomyny Tyta Revakovycha pro Fedora Zarevycha [Brief memories of Tito Revakovich about Fyodor Zarevych]. *Halychyna*. № 1, S. 322–330. [in Ukrainian]
3. Ivanytska, S. (2015). Postat Oleksandra Konyskoho u publitsystytsi Serhiia Yefremova 1900–1919 rokiv [The character of Oleksandr Konyskyi in the journalism of Serhiy Efremov 1900–1919]. *Siverianskyi litopys*. № 4, S. 157–176. [in Ukrainian]
4. Sokil, V. (2014). Sviashchenycha rodyna Revakovyichiv u Volosiantsi [Revakovich priest family in Volosyanka]. *Narodoznnavchi zoshyty*. № 4 (118), S. 669–686. [in Ukrainian]
5. Sokil, V. (2024). Boikivske selo u fokusi pomitnykh postatei [Boykiv village is the focus of notable figures]. *Narodoznnavchi zoshyty*. № 4 (178), S. 752–768. [in Ukrainian]
6. Sokil, V. (2016). Ivan Franko i Tyt Revakovich: malovidomi storinky spivpratsi [Ivan Franko and Tit Revakovich: little-known pages of cooperation]. *Narodoznnavchi zoshyty*. № 6 (132), S. 1268–1273. [in Ukrainian]
7. Lyst, Ye. Olesnytskoho do T. Revakovycha, 2 hrudnia 1905 r. [Letter from E. Olesnytskyi to T. Revakovich, December 2, 1905.]. *IsDIAL Ukrainy*. F. 664. Op. 1. Spr. 27. Ark. 3.

8. Barvynskyi, O. (2009). Spomyny z moho zhyttia. Tom druhyi. Chastyny tretia ta chetverta [Memories from my life. Volume two. Parts three and four]. Niu-York-Kyiv: Vydavnychi dim «Stylos», 1121 s. [in Ukrainian]
9. Ustyianovych, M. (1987). Poezii [Poetry]. K., 259 s. [in Ukrainian]
10. Viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohii Instytutu literatury im. T. Shevchenka NAN Ukrainy [Department of Manuscript Funds and Textology of the Institute of Literature named after T. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine], m. Kyiv. F. 3. Od. zb. 1607, 705 ark.
11. Barvynskyi, O. (1921). Istoriiia ukrainskoi literatury: [v 2 ch.] [History of Ukrainian literature: [in 2 hours]. Lviv: Nakladom knyharni Nauk. t-va im. Shevchenka, 1920–1921. Ch. 2: Tretia (narodna) doba pysmenstva. 429 s. [in Ukrainian]
12. Barvynskyi, A. M. (1927). Drahomaniv pro stanovyshe lvivskoi «Pravdy» i halytske moskvofilstvo ta pro avtonomiiu Ukrainy [Dragomaniv about the situation of Lviv Pravda and Galician Muscophilism and about the autonomy of Ukraine]. Lviv: b.v., S. 241–247. [in Ukrainian]
13. Sokil, V. (2017). Lystuvannia dvoiuiridnykh brativ – yepyskopa Kostiantyna Chekhovycha ta sudovoho nadradnyka Tyta Revakovycha [Correspondence of cousins – Bishop Kostyantyn Chekhovych and judicial adviser Tito Revakovich]. *Narodoznavchi zoshyty*. № 6 (138), S. 1483–1495. [in Ukrainian]